

JACQUES Derrida oli filosofi, jonka maailmasuhteen kisa muunsi. Älykkö oli ilkosillaan kotona, kun huomasi kissansa tuijottavan häntä. Äkisti kissan tuijotus – joka pureutui kohteeseensa tavalla, johon vain kissa kykenee – läpäisi hänet ja otti hänet haltuunsa. Eläin, joka aiemmin oli vaikuttanut tylsältä toisinnolta lajista nimeltään ”kissa”, katsoi ranskalaisälykköä arvioivasti. Tuossa hetkessä Derrida koki olevansa alasti myös muutoin kuin fyysisesti, sillä hänestä oli kokonaisuudessaan tullut kissan tutkivan katseen kohde. Ne selitykset ihmisten ja muiden lajien suhteen, joihin länsimainen ihminen yleensä pukeutuu, valahtivat alas. Näihin selityksiin lukeutuu: vain ihminen ajattelee, vain ihminen on subjekti ja eläin on yksilöimätöntä objektien massaa vailla mieltä, älyä tai edes tunteita. Yllättäen Derridasta oli päivänselvää, että myös kissa on havaitseva, älykäs subjekti. Kun Derrida huomasi monitasoisen alastomuutensa häntä tuijottavan ja selvästi älyllisen kissan edessä, filosofi koki häpeää, jota hän pakeni asian teoreettiseen analysointiin. Voiko kissan katseen edessä edes hävetä – mitä merkittäviä täällä oikein tapahtuu?

Derridan kissaesimerkistä on tullut klassikko, jota täydentävät kuvat myhäilevästä filosofista kissa harteillaan. Olen itsekin kertonut tästä kattikohtaamisesta monilla luennoilla ja läväyttännyt opiskelijoiden eteen mustavalkoisen kuvan älyköstä ja kissasta, joka hänkin on oikeastaan älykkö. Minulle kissaesimerkki on versio tarinasta, jossa keisarilla ei olekaan vaatteita. Hans Christian Andersenin sadussa *Keisarin uudet vaatteet* huijarivaatturit lupaa-
vat tehdä keisarille mitä hienoimmat hyntteet, jotka näkyvät vain älymystölle. Keisari suostuu ja maksaa vaattureille runsaan palkkion, jonka nämä ottavat vastaan teeskennellen antavansa vastineeksi vaatteita. Kun ”vaatteet”, joita ei todellisuudessa ole olemassa, luovutetaan keisarille, ei

tämä kehtaa sanoa, ettei näe niitä alkuunkaan, ja sen sijaan vetää ne ylleen. Koska myös jokainen keisarin lähipiiriläisen haluaa osoittaa olevansa osa älymystöä, ei kukaan kehtaa myöntää, etteivät he näe vaatteita lainkaan. Lopulta keisari kulkee ilkosillaan kansansa keskellä, ja kaikki koettavat osoittaa oletettua älykkyytään huokaillen, miten upeilta tämän vetimet näyttävät. Viimein pieni lapsi hihkaisee hämmästyneenä: ”Keisarilla ei ole vaatteita!”

Ihmiskeskeinen maailmankuva, jota tutkimuskirjallisuudessa kutsutaan ”antroposentrismiksi”, on nimenmyöntänyt ihmisen muuta eläinkuntaan huomattavasti kehittyneemmäksi olennoiksi, jonka älykkyys on vertaansa vailla. Vedoten ihmisen oletettuun suurenmoisuuteen, ovat monet historiaan jääneet filosofit ilmoittaneet, että vain ihmisellä on itseisarvoa ja että hänellä on oikeus hyödyntää muita eläimiä lähestulkoon miten vain tah-
too. Jos minä julistaisin ystäväilleni olevani koko maailman älykkäin ja kehittynein olento, jolla on enemmän arvoa kuin kenelläkään muulla ja joka saa tehdä muille, mitä lystää, he olisivat mielenterveydestäni syvästi huolissaan. Kun kokonainen kulttuuri tekee näin, on seurauksena ihmiskeskeinen maailmankuva, jonka sisältö on: ”Ihminen on muita lajeja kehittyneempi, arvokkaampi ja oikeutettu hyödyntämään näitä valitsemallaan tavalla.” Jotta me emme huomaaisi, miten suureellinen ja itsekeskeinen tuo maailmankuva on, me tarvitsemme verukkeita – vaatteita, joihin pukeutua. Yksi tällainen veruke ja vaate on juuri se selitys, jonka naurettavuudesta Derrida tulee tietoiseksi. Kun selitys osoittautuu paikkansapitämättömäksi, vaate katoaa, ja tilalla on vain paljas, itseään ja omaa arkipäiväisyyttään häpeilevä ihmisapina.

Elisa Aaltola: Katse. Teoksessa *Esseitä eläimistä*. 2021.